

RECENSIONER

David Larsson Heidenblad & Johan Östling, *Kunskapshistoria: En introduktion* (Lund 2024), 123 s. ISBN 978-91-44-15634-7.

Vilken plats har kunskap i vår historia? Om vi jämför vår tid med en annan, vad har egentligen förändrats i vår kunskap och kunskapsförmedling? Frågor som dessa inleder David Larsson Heidenblad och Johan Östlings *Kunskapshistoria: En introduktion*. Sedan mitten av 2010-talet har kunskapshistoria utvecklats som fält med ambitionen att "...sätta kunskap – inte vetenskap, kultur, politik eller idéer – i centrum för historiska studier".¹ Boken förklarar fältets utveckling, inriktningar och begrepp, redovisar exempel på forskning och diskuterar ämnets framtid. Som introduktion är den givande och som handbok till de teoretiska verktyg fältet lutar sig på är den användbar. Boken är värdefull som ingång till fältet men saknar fördjupning och metoddiskussion för att bli ett standardverk.

Boken är indelad i fyra kapitel som behandlar olika delar av introduktionen. Kapitel ett redovisar fältets historia och de discipliner det bygger på: kultur-, vetenskaps-, idé- och lärdomshistoria, medie-, bok- och informationshistoria samt utbildningshistoria. Kapitel två reflekterar över kunskapshistoria som bro mellan dessa discipliner. Författarna redogör också för dagens inriktningar inom fältet och betonar deras överlappningar. *Kunskapshistoria* framställs som mångfaldigt och tvärvetenskapligt, med forskare från skilda traditioner som alla arbetar med kunskapshistoria på olika vis – något som genomgående framhävs som en av fältets styrkor. Kunskapshistoriker enas inte kring en viss epok eller kunskapsform. I stället förenas de av synen på kunskap som ett "socialt och historiskt fenomen",² uttryckt genom ett etablerat teoretiskt ramverk. Ramverket omfattar kunskaps-cirkulation, kunskapsaktörer och kunskapsinstitutioner. Läsaren får en tydlig begreppsintroduktion, dock stannar framställningen på introduktionsnivå. Hur begreppen operationaliseras och vilka metodologiska följder det får behandlas kort. Av de tre begreppen framhävs kunskaps-cirkulation som det främsta enande begreppet. Trots detta skildras det inte som felfritt. Det används för att analysera hur kunskap används, omformas och framställs. Författarna visar hur begreppet har använts till allt från att bryta skadliga historiska eurocentriska kolonialmodeller, till att analysera spridningen av kunskap om potatis i Sverige under 1700-talet och granska hur kunskap om rasbiologi spreds från rasbiologiska institutet till allmänheten. Kritiken bottnar i att begreppet tolkas och tillämpas inom ett brett spektrum av forskare, där det ges skilda betydelser och praktiska användningar som inte alltid är förenliga. Detta framhävs även som begreppets styrka: att det är mångfacetterat och användbart för studier av skilda epoker och

¹ David Larsson Heidenblad & Johan Östling, *Kunskapshistoria: En introduktion* (Lund 2024), s. 13.

² Larsson Heidenblad & Östling (2024), s. 18.

ämnena. Enligt författarna finns dock en risk för urvattning av begreppet, varför användningsområdet behöver preciseras. Genomgången visar bokens ambition att inte bara introducera begreppen utan pröva deras räckvidd. Fler konkreta exempel på operationalisering skulle stärka förståelsen. I synnerhet hade en tydligare redogörelse för hur forskare definierar och avgränsar begreppet, och hur detta påverkar resultaten, kunnat fördjupa förståelsen för dess styrkor och begränsningar.

I bokens tredje kapitel presenterar författarna ett antal exempel på kunskapshistorisk forskning i praktiken. Fältets breda karaktär redogörs tydligt, varvat med exempel som kan inspirera till vidare forskning. Författarnas egna verk inom ämnet, såsom Larsson Heidenblads bok *Den gröna vändningen* (2021) och Östlings *Humanister i offentligheten* (2022), presenteras. Med tydliga exempel och en stark argumentation för relevansen av fältets metodik och teoretiska styrkor fungerar kapitlet utmärkt som ett förtydligande över de beskrivningar av vad kunskapshistoria är, som gavs läsaren i kapitel ett och två. En mer kritisk analys av urvalet av exempel och hur de representerar fältets bredd hade emellertid fördjupat framställningen, särskilt för den som är obekant med fältet.

Sist ut är kapitel fyra där författarna med en framåtriktad blick diskuterar det kunskapshistoriska fältets framtid. Här ställs frågor om historieämnets kärna och historikerns roll. Kort sagt anser författarna att kunskapshistoria i framtiden kan vara ett verktyg för att skriva historia som har relevans för människor i vår nutid och att det således kan påverka vår samtid på ett positivt sätt. Jag instämmer. Deras reflektioner är övertygande, särskilt mot bakgrund av den tilltagande populismen och den ökade förekomsten av desinformation i dagens samhälle. Författarna belyser hur ”fake news” och riktade propagandakampanjer används för att styra offentliga narrativ, inklusive omtolkningar av historiska skeenden. Här framstår kunskapshistoria som ett särskilt relevant verktyg: genom att analysera hur kunskap formas, sprids och omformas över tid kan fältet bidra till att synliggöra dessa processer och därmed motverka förenklade eller politiskt motiverade historieskrivningar. Med en djupare förståelse för hur kunskap styr människors agerande i vår ständigt föränderliga värld kan vi lägga grunden för klokare och mer välgrundade beslut i framtiden.

Bokens främsta styrka är det övergripande sätt på vilket ämnet presenteras. Med endast lite förkunskap kan en läsare använda sig av verket för att begripa kunskapshistoriens forskningsläge, framväxt och de vetenskapliga traditioner som fältet bygger på. Boken, i sin breda ansats, är således praktisk för studenten eller forskaren som vill få insikt i fältets metoder och begreppsapparater. Samtidigt är boken en introduktion och trots utförliga exempel och diskussion kring kunskapshistorisk forskning kan man ej förvänta sig att den ska fungera som ett fullständigt referensverk för hur kunskapshistorisk forskning kan bedrivas. Författarna lyckas dock väl med

att fullfölja bokens syfte: att stimulera läsarna till att ”själva anlägga kunskapshistoriska perspektiv på det förflutna.”.³

Men vad händer när översikten blir så bred att djupet hotar att gå förlorat? Bokens första brist ligger i att presentationen rör sig snabbt mellan nya begrepp, forskningsöversikter och exempel utan att stanna upp och redovisa de mer invecklade tolkningarna av begreppen och deras koppling till dåtidens och nutidens forskning. För det andra får läsaren inte särskilt handfasta instruktioner på hur begrepp som kunscaps-cirkulation eller kunscaps-aktörer faktiskt kan operationaliseras. Som läsare hade jag gärna sett fler konkreta exempel på begreppens användning. Trots dessa svagheter är *Kunscapshistoria: En introduktion* ett lyckat och värdefullt bidrag till historieforskningen. Dess styrkor överväger klart dess brister, särskilt med tanke på att syftet är att introducera ett relativt nytt forskningsfält. För den student eller forskare som är obekant med kunscapshistoriska angreppssätt och begrepp erbjuder boken ett mycket bra första steg. Samtidigt ger den en stabil grund och ett teoretiskt ramverk som läsaren själv kan använda sig av i sina egna studier. Därmed lyckas författarna med det viktigaste för en introduktion – att både klargöra ämnets relevans och väcka läsarens nyfikenhet till fortsatt fördjupning.

DAVID HENDERUP LARSSON
LUNDS UNIVERSITET

³ Larsson Heidenblad & Östling (2024), s. 13.